

УДК 330.34

Щерба Нікіта,

студент 3 курсу факультету міжнародних відносин,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

shcherba.nikita2020@vnu.edu.ua

БІЗНЕС-МОДЕЛІ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ: ПЕРЕВАГИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Сучасні реалії все більше доводять необхідність відмови від економіки лінійного типу, яка заснована на моделі «взяти-зробити-викинути», що приводить до зростання кількості відходів та збільшення використання природних ресурсів. Така модель через суттєвий негативний вплив на стійкість екосистем становить загрозу для збереження навколишнього середовища. У зв'язку з цим з'явилася потреба в інноваційних бізнес-моделях, спрямованих на ефективне використання ресурсів та зменшення кількості відходів. Одним з шляхів є використання моделей циркулярної економіки, яка стала досить популярною останніми роками [1; 2].

Циркулярна економіка – це економічна система, яка забезпечує збільшення кількості ресурсів та зменшення відходів, зберігаючи їх у системі, яка дозволяє повторно використовувати ресурси, зменшуючи тим самим відходи та витрати. У циркулярній економіці товари створюються з мінімальним використанням ресурсів і максимально можливим використанням матеріалів, що раніше вважалися відходами. Основними принципами циркулярної економіки є [3]:

1. Забезпечення ефективного використання ресурсів та зменшення відходів.
2. Збереження та відновлення природних ресурсів та екосистем.
3. Перехід від «взяти-зробити-викинути» до «взяти-зробити-використати-відновити».

4. Підтримка економіки, яка не залежить від необхідності використання обмежених ресурсів та розширення відновлюваних ресурсів.

Концепція циркулярної економіки передбачає перехід від традиційного споживацького способу виробництва до нової моделі, в якій відходи перетворюються в ресурси. Це відбувається завдяки інтенсивній переробці, вторинному використанню і повторному використанню відходів у виробництві. Така модель покликана зменшити негативний вплив на навколишнє середовище та забезпечити більш стійкий розвиток економіки [4].

Існує кілька видів циркулярних бізнес-моделей, які можуть бути застосовані в залежності від конкретної сфери діяльності та специфіки бізнесу [5]:

- Модель продукту як послуги (Product-as-a-Service, PaaS) – у цій моделі бізнес не продає продукт, а надає послугу, пов'язану з продуктом. Наприклад, замість продажу лампочок, компанія може пропонувати послугу освітлення, де користувач платить лише за використану енергію, як це робить компанія Signify. Компанія Kaer, яка постачає системи кондиціонування повітря, пропонує охолодження як послугу (CaaS) – Kaer Air [2].

- Модель продукту, що може бути повторно використаний (Reusable Product Model) – у цій моделі продукт створюється таким чином, щоб його можна було повторно використати після переробки або ремонту. Наприклад, компанія може створити упаковку, яку можна повторно використовувати замість одноразових контейнерів. Прикладом є система Algramo, яка випускає багаторазові диспенсери для заправки побутових товарів і упаковки із чіпом RFID, продаж вживаного одягу з використання платформи thredUP, переробка одягу компанією Teemill [6].

- Модель кругового відтворення (Closed-Loop Model) – ця модель передбачає використання відновлюваних матеріалів та ресурсів, а також переробку відходів з метою використання їх в новому циклі виробництва. Наприклад, компанія може переробляти відходи свого виробництва для створення нових продуктів. Завдяки

використанню брухту, що набуло значного поширення, вирішуються як питання забезпечення сировиною, так і економія енергетичних ресурсів [7]. Фінська компанія North European Bio Tech Oy використовує відходи сільського господарства для виробництва біоетанолу.

- Модель відновлення та ремонту (Remanufacturing Model) – у цій моделі продукти повертаються у виробництво після використання, відновлюються та ремонтуються замість знищення чи перетворення у відходи. Наприклад, автомобільна компанія може збирати та відновлювати запчастини зі старих автомобілів, як це робить компанія Renault, яка виготовляє транспортні засоби на 85 % придатні для повторного використання. Компанія Van Werven переробляє відходи будівництва, пластикові та інші відходи у біомасу, завдяки чому зменшуються викиди діоксиду вуглецю; RetourMatras займається переробкою старих матраців замість їх спалювання.

Ці моделі можуть бути комбіновані та адаптовані до потреб конкретного бізнесу. Також варто зазначити особливості бізнес-моделей циркулярної економіки [8]:

- Орієнтація на довгостроковий ефект. Бізнес-моделі циркулярної економіки мають довгостроковий характер і орієнтовані на створення стійких рішень, які забезпечують максимальну вигоду для економіки, суспільства та навколишнього середовища протягом багатьох років.

- Мінімізація відходів. Циркулярна економіка передбачає мінімізацію відходів та повторне використання матеріалів, що дозволяє знизити витрати на закупівлю сировини та покращити ефективність виробництва.

- Збільшення вартості матеріалів. Циркулярна економіка спрямована на збільшення вартості матеріалів, що входять в склад виробів, завдяки мінімізації відходів та повторному їх використанню. Це збільшує прибутковість виробництва та сприяє створенню додаткової вартості.

З вище сказаного зрозуміло, що основною перевагою бізнес-моделей циркулярної економіки є зменшення екологічного

навантаження та збільшення ресурсоефективності. Країни ЄС вже давно та ефективно впроваджують такі бізнес моделі та проєкти [9], ці ж акценти зазначені в Плані дій для циркулярної економіки, прийнятому Європейською комісією, що повинно враховуватись в національних та регіональних стратегіях розвитку України з огляду на євроінтеграційні наміри [10].

Додатковою перевагою циркулярної економіки є створення нових можливостей для бізнесу. Наприклад, збір і переробка відходів можуть стати новим видом діяльності, що приносить прибуток; можливе створення нових продуктів на основі використання вторинних ресурсів, що може стати новим ринком збуту для підприємств і тим самим підсилити їх конкурентоспроможність. Також зменшуються витрати на ресурси та енергію, залучаються нові клієнти та підвищується інноваційність, адже щоб ефективно використовувати ресурси та матеріали, необхідно шукати нові технології та інноваційні способи використання вторинної сировини [11].

Безумовно, впровадження бізнес-моделей циркулярної економіки може мати свої виклики і обмеження. Наприклад, деякі компанії можуть відмовлятися від циркулярної економіки через високі витрати на перехід від класичної лінійної моделі. Також доволі важко оцінити економічний ефект від використання циркулярних моделей, адже вони є новими на ринку. Ще варто зазначити, що в самому процесі збору та обробки відходів на сьогоднішній день може виникнути чимало проблем, адже деякі відходи складно зібрати та обробити, що може перешкоджати їх повторному використанню та переробці. Та й загалом для того, щоб дійсно здійснити перехід до циркулярної економіки, необхідно виконати багато дій, у тому числі змінити законодавство, налагодити нові процеси та стандарти. Тому варто також розуміти, що для успішного впровадження циркулярних бізнес-моделей необхідна широка підтримка держави та суспільства в цілому. Держава може стимулювати розвиток циркулярної економіки шляхом введення різноманітних інструментів регулювання, таких як екологічні податки, системи торгівлі викидами, пільги для

циркулярних підприємств і т.д. [12]. Циркулярна економіка, в поєднанні з інклюзивним розвитком та сталим зростанням, може забезпечити ефективне використання ресурсів, скорочення нерівності та підвищення соціальної стабільності [13; 14]. Це, у свою чергу, сприятиме досягненню економічної стабільності та зменшення відходів.

Узагальнюючи, циркулярна бізнес-модель є перспективною і ефективною стратегією в умовах сучасної економіки. Вона дозволяє знизити витрати на виробництво та відновити ресурси, що зберігає навколишнє середовище та сприяє економічному зростанню. Однак, використання цієї моделі є складним завданням через низку недоліків, викликів та обмежень, тому впровадження циркулярної економіки повинно відбуватись за активної підтримки держави та суспільства в цілому, шляхом розроблення відповідної політики та стимулювання підприємств для використання цієї моделі.

Список використаної літератури:

1. Голубева Л. Ю., Мироненко О. М. Циркулярна економіка: сутність, виклики, тенденції розвитку. *Економіка та держава*. 2019. № 9. URL: https://www.economy.in.ua/pdf/9_2019/24.pdf.
2. Pavlikha N., Korneliuk O. World experience of circular economy implementation and prospects for Ukraine. *Economic, social and legal aspects of enterprise management. Context of the political and economic crisis / scientific editors Monika Dobska, Ryszard Kamiński*. Poznań, 2022. P. 155-168. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22295>
3. Різун І. Л. Циркулярна економіка як нова парадигма управління збереженням природних ресурсів. *Економіка і регіон*. 2019. № 2. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2019/28.pdf
4. Лукашенко О. В., Серeda Є. І. Циркулярна економіка як модель сталого розвитку: проблеми та перспективи впровадження в Україні. *Економічний часопис-XXI*. 2018. № 11-12 (2). URL: <https://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7027> .
5. Близнюк А. А., Кононенко М. В., Шеремета Н. В. Бізнес-моделі в циркулярній економіці: особливості та перспективи використання. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 4. URL: <https://ojs.khnu.km.ua/index.php/vestnik/article/view/3319>.

6. Корнелюк О. Досвід імплементації циркулярних проєктів для відновлення економіки України. *Together united: науковці проти війни: збірник тез доповідей I Міжнародної благодійної науково-практичної конференції* (Луцьк, 20 травня 2022 р.). URL: <https://scholar.google.com.ua/scholar?oi=bibs&cluster=6882280671611806750&btnI=1&hl=uk>

7. Корнелюк О. Напрямки відновлення металургійного комплексу України на засадах циркулярної економіки. *Rebuild Ukraine: справа всього цивілізованого світу: збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції* (Луцьк, 15 березня 2023 р.). / ред. Н. В. Павліха. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. С. 156-160. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22240>

8. Єгорова О. С., Шеремета Н. В. Бізнес-моделі в контексті циркулярної економіки. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2019. С. 56-63.

9. Корнелюк, О., Завадська, Ю., Чапко, Р. Форми реалізації транскордонного співробітництва в Європейському Союзі. *Інноваційна економіка*. 2021. (3-4), 12-18. URL: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2021.3-4.2>

10. Корнелюк О. А. Стратегічні напрями активізації транскордонного співробітництва міських поселень в умовах євроінтеграції. *Інтелект XXI: наук. журн.* Київ, 2019. № 3. С. 9-15. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/16546>

11. Литвиненко В. Г., Бережний І. Ю., Мамчур О. О., Рудь Н. В. Циркулярна економіка як перспективний напрям розвитку сучасного бізнесу. *Науковий вісник Миколаївського національного аграрного університету*. 2020. 3(196). С. 51-57.

12. Гаврилюк В. В., Ємельянова М. М. Циркулярна економіка як перспективний напрям підприємницької діяльності. *Економічний часопис – XXI*. 2020. 182(3-4). С. 109-112.

13. Цимбалюк І. О. Інклюзивний розвиток регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 340 с.

14. Цимбалюк І. Фіскальний простір інклюзивного розвитку регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика [Текст]: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022.